

Pedagogiskā bibliotēka

A. Dauge.

Prezīgā
sinatne.

Māskawā, 1920. g.

Tautas Izglītības Romisariata 2133. Mašak, Izgl. Nod.
Latweešbu Apakšnodatas izdevums

A. Dauge.

Preezigā sinatne.

Maflawā, 1920. g.

Tautas Izglītības Komisariāta Uz. Masaf. Izgl. Nod.
Latweeschu Apakšnodalas izdevums.

Р. В. Ц. Псков.

"Weena leeta naw jaaismirst: behrni ir preeziga tautina. Wini wehl dšihwo swehtslaimigo pasaulē, selta laikmetā. Wineem patihš wifs preezīgais, wini arween wispirms eemihl wifu preezigo. Un kad mehs wineem kaut ko pasneedsam, tad to tatschu daram, lai wini to eemihletu. Tā tad muhsu darbā ar behrneem jabuht daudš preeka. Ta labakā skola ir tā, kur pee wispahrigā nopeetnā darba reisē wiswairak smejas. Kam no dabas naw dotas dahwanas buht preezīgām, kas naw spehjigs no wifas firds buht preezigs kā behrns, tas pawisam nedrihštetu tapt par skolotaju".

Schee nelaiķa mahšklas pedagoga Eichtwarķa wahrdi, kuras winsch reis isteiza weenā atklahā preekschlasijumā man allasch eenahš prahtā, kad es redsu skolotaju, us kura sejas fastinguschī nopeetnibas, stingribas un uspuhstas šwinibas waibsti, un kas domā, ka tas loti peederas pedagogam, ka bes tā nemas naw eespehjama ur domajama sekmiga pedagogiska darbiba, tahds zilwels aismirst, ka behrni — „preeziga tautina". Winsch ir aismirsis, waj drihsak nemas naw sinajis, ka ar behrneem wiswairak isdaris, wispehjigaku eespaidu daris us winu garigo spehku attihstibu tahds skolotajs, kas sinamā mehrā pats ir kā behrns, kas pirmā kahrtā ar wifu firdi spehj nemt dalibu behrnu preekos.

Es daudšreis esmu nowehrojis, kā peeauguschī behrneem stahsta waj ari lasa preekschā pasafas. Weeni scho darbu dara kā smagu usdewumu pildot, bes masakās intereses preeksch pascha preekschmeta. Otri, lai ari wineem warbuht pati pasaka neta nedod, tomehr lasa labpraht, redsot pee tam behrnu preezīgās sejas. Creschi — un scho pehdejo ir loti mas — pasaku lasa ar tahdu paschu interesi un šajuhšmu kā behrni, wina teem dod leelu preeku un ihstu dšejisku bandu. Schinī gadijumā tad teešham redsam preezigu, draudšigu un reisē wifai augligu darbu. Tā strahdā draugi un beedri, weenadi šajuhšminati no interesantā preekschmeta, weeni otrus aistraujot šawām domām, juhtam un noslanam.

Bei žif mas skolotaju un audsinataju starpā ir tahdu, kas fewi usglabajuschī behrnu dwehšeli un kuras leelas sinaschanas un swarigi un nopeetni darbi un dšihwes usdewumi nebuht newawē buht behrnu draugeem un beedreem, dšihwot behrnu pasaulē kā šawā paschā.

Behrnus mihtlet — tas wehl ir par mas. Mihtl winus šawā sin gandrihs katrs zilwels. Bei labširdigs skolotajs, kas šaudšigi isturas pret behrnu nerahšnibām un winu maseem noseegumeeni, labs onkulis waj mihtla tantina, kas tos lutina, tehwi, kas

brihwās stundās mihl ar teem pabuht un laifu pakawet,—tee wisi wehl nebuht naw behrnu draugi. Wisi wini behrneem war dot dauds, bet teescham leela nosihme preeksch behrnu garigās dsihwes attihstibas war buht tikai to zilweku eespaideem, kas ir winu draugi. Te tas, kas ar wineem sentimentalī juhminajas, bet tas, kas winu dsihwē nem dalibu ar dsifu poetisku issuhtu un ispratni, kam satihme ar behrneem tikpat interesanta, kā ar peeauguscheem, kam behrnu šabedriba un draudsiiba dod tikpat dauds un pat wairak, nekā peeauguschu draudsiiba. Daschā sinā skolotajam jastahw uf weena lihmena ar behrneem. Kopeja darba preekschmeteem skolotaju paschu jainteresē ne mafak, kā behrnus. Darbam wajaga tā buht organizetam, lai skolotajam latrā stundā pascham nahktos atrast kaut ko jaunu, issinat kaut ko tahdu, ko senak nesinaja waj redseja ne tahdā apgaismojumā. Tad darbs preeksch wina pascha buhs tikpat interesants, kā preeksch behrneem.

„Es eju uf šawām stundam tā, itin kā es dotos zelojumos, ar stipru wehlešchanos, useet kaut kahdu jaunu, nepasihstamu semi,—faka weens eewehrojams jaunlaiku pedagogs.—Es sinu tikai leelos wilzeenos, par ko stundā runaschu. Bet šarūds ar behrneem paschi no sewis uspluhst daschdaschadi jautajumi, par kureem pirms stundas sahlšchanās nemas nebiju domajis, un šchos jautajumus mehš nu kopigi istirsajam, meļlejam lihdselkus un zehus winu isschiršchanai. Es arweenu loti preezajos, ja man pascham atbildi atrast nenahkas weegli, kad duhschigi wadjadsigs smadsenes kustinat. Jo wairak man pascham nahkas domat un galwu lausit, ar jo leelaku interesi behrni nem dalibu darbā. Ja man pascham no pascha sahlta gala jau wifs skaidrs un ne par ko naw nekahdu schaubu, tad runat ar behrneem ir garlaižigi; tad es tikai kā profesors leļziju lasu, isskaid ro peerahdu, bet no draudsigas kopdarbibas naw runas. Un tas ir garlaižigi“.

Kuhl, ko par šawām „preežigām stundam“ stahsta pasihstamais wahzu pedagogs Scharelmans:

„Es daschā sinā loti meerā esmu ar to, ka es slikti sihmeju, ka man naw tahdas techniques, kā spezialistam, sihmešanas skolotajam. Tapehž, kad es uf seenas tapeles ilustreju kaut kahdu aprakstu waj nostahstu, es nekad nesihmeju weens pats, bet man arweenu pee tam palihds wisa klase. Dod aistrahdijumus, kritišk, luhds pahrtaisit, un kad kaut kas labi isdeweess, tad bes gala preezajas un lihgsmo. Tas man leels preeks. Un tam ari ir leela nosihme. Ja es behrneem dotu gatawu, pilnigi pareisu sihmejumu, tad wini tikai fazitu: „redsi nu kā!“ un ar to buhtu beigas. Bet tagad wini wisi ar leelu interesi strahdā lihds, domā, un meļlē, un mehgina, un drihsak neapmeerinas, kamehr neatsihst isteiksmi par pareisu un pilnigu. Wini netilween reds to, ko žits ir pataižijis, bet paschi to taira, paschi rada.“

Redsot ſchi ſkolotaja ſihmejumus, kas nodrukati wina grahmatās, kurās winſch ſtahta par ſaweem klaſes darbeem, teſſcham jaſaka, ka winſch naw leels meiſtars ſihmeſchanā. Bet weenu war redset: winſch arweenu prot uſtwert katras leetas wiſſwarigafos, wiſraſturigafos wiſzeenus, un tos ſpilgti iſjelot, arweenu rada kaut ko ja ari techniſti nepilnigu, tad mahſſlineezifki tomehr wehrtigu. Un galwenā leeta ta, ka wina ſihmejumi behrneem arweenu loti patihſ. Wina reſnee un omuligee maisneeki, uſpuhtuſchees gaiſi, breeſmigee wilki, lepnās prinzeſes behrnos netikween ikreis modina leetas pareiſu iſpratni un ſinamu wehlamu noſkanu, bet daudſtreiſ neapraſtamas gawiles. Sihmejot winſch ikbrihdi ko pahrtaiſa, pahrdomā, wiſwiſadi iſmehgina, bet behrni wiſu laiķu ſeko wina darbam un weizina to zaur ſawu kritiku waj ſaweem padomeem („tu azis taiſi leelafas, aſti garaku, wehderu reſnaku, ſobus aſakus!“ u. t. l.)

Tahdā kahrtā ſkolotajs un ſkolneeki ſtrahdā kopigi weenu darbu, ar weenadu intereſi, un gatawais ſihmejums, kā kolektiwa darba iſnahkums, wiſeem arweenu mehds darit leelu preeku.

Schahds preezigs darbs behrnus tā pajilā, un aiſtrauj, ka wini ar nepazeetibu gaida nahloſcho ſtundu, kad wini atkal wiſi kopā ſtrahdās, un aſſina, ka ſkolotajs peegreeſch leelu wehribu winu domam, aiſtahdijumeem un padomeem, behrneem dod drofni, paſchapiſnu, tizibu ſaweem ſpehkeem un modina winos perſonigu iniziatiwi.

Tahdas ſtundas man nahzās redset dauds labās ſkolās. Stundā waldija jautriba, dſirdami bij ſmeekli, jautras ſarunas.

„Tas ir labi, kad behrni dauds ſmejas“, teiza man weens tahdas ſkolas waditajs, „jautriba ir behrnu ſlichija. Behrni, kas neprot ſmeetees tā no wiſas ſirds, tee ir launi behrni, ſamaitati. Preezigi behrni ir labi behrni. Ihſts, weſeligs preeks wineem nelauj domat pa kaut ko launu, ſemu, rupju. Preezigi, jautri behrni mehds buht labi beedri. Ar tahdeem behrneem ir labi un weegli dſihwot. Wineem ſprediktot morali nenahkas, buhtu ſmeekliģi ar wineem runat par godu, taiſnibu, pateefibu u. t. t. Un tas wiſpahr netaſ naw wajadſiģs. Ja behrnos ir modinata dſihwa intereſe preekſch apkahrtnes, preekſch leetam, parahdibam, zilwekeem, modinata lopejā dſihwā, roſiģā darbā, tad wiſs ir labi. Tad wini wiſu eemihl, un to, ko kahds mihl, winſch neapwainos, nelaus ziteem to apwainot, un buhs labs un taiſnigs. Schai taiſnibas ſajuhtai jaiſpluhſt iſ intereſes un mihleſtibas, bet ne iſ morales ſpredikeem. Bet intereſi un mihleſtibu behrnos modinat wiſlabaki war zaur preeku. Ihſts, ſkaidrs dſihwes preeks ir labafais lihdselkis, kā tiſt klaht behrnu dwehſelei. Preezigu walodu behrni wiſlabak ſaprot. Un tiklihds winu ſirdis eedrebejuſchās ſihrā gaiſchā preekā, tad ar wineem war iſdarit wiſu. Pareiſi Gete ſaka, ka tahds preeks ir wiſas tikumibas pamats un awots.“

Man nahjās nowehrot, ka šchis skolotajs pat religijas stundās nesa eefšchā jautribas elementu un zaur to preekschmetu netikween neprofaneja, bet taisni otradi — behrnu firdis modinaja tās labakās juhtas, to maigako noštanu.

Klasē skatijās Dürera sichejumus „Marienleben“, pee kam katra skolneeka preekschā bij grahmatina ar šcho sichejumu labām reprodukcijām. Sarunu temats bij — swehtās gimenes laime. Skolotajs un skolneeki eedfilinajās genialā mahšlineeka weenfahrschi skaitos sichejumos, kuros bij attehlota šchi klusā, gaischā laime. Apškatiija un pahrrunaja katru neezigako sikhumu, pee kam behrni pašchi ikbrihdi atrada un eeraudsiija arweenu kaut ko jaunu, mihtu un skaištu. Skolotajs par katru leetu sinaja kaut ko stahstīt — par mahjtinu, par mešču, par katru zilweku sichejumā. Bet wiswairaf stahstija par pašchu swehto gimeni. Ne špredikojojot un gudri pamahzot, ne parastā skolotaja toni, bet tā, kā mehds stahstīt par labeem, mihtleem pašihstameem. Bij daudj ari tahda, par ko wiš firsniģi wareja pašmeetees.

War few stahditees preekschā, ko behrni fajuta, kad wineem wehlaš stahstija par šchis gimenes nelaimi un zeeschanam, par šcho zilweku listeneem, kuras wini tā bij eemihlejuschji, kuri wineem peħj beeschām un ilgām šarunam bij tapuschji tiš tuwi un mihti. Iģi un firsniģi bij runajuschji, bij kā sadraudsejuschees, kā šaauģuschji ar šcheem zilwekeem. Un tad ari firsniģi prata šehlot. Šitadi ari newar buht. Šehlot tikai war to, ko miht, tikai tahda šehhloščana ir ihsta, dsifa un pastahwiga. Wina ir paģi radušs, pati eedegušs kā leefma no dsirkšteles, usauguši, kā puķe no sehklas. Bet šchi sehla, šchi dsirkstele, ta ir — mihtlestiba. Modinat un attihstīt ihstu lihdsjuhtibu war behrnos tikai tad, kad eepreeksch modina fillu intereģi, simpatiju un šajuhsmu preeksch kaut ka. Ta, ka behrni nemihl, ta wini nekad neschehlo, un ja behrnus audsinot kā pirmo un galweno usflatis „humanu juhtu“ modinaščanu zaur eepasihstinaščanu ar dsihwes tumščām un nopeetnām parahdibam, tad nekahdu panahkumu nebuhs. War us azumirkli mahšfliģi usbudinat un šatrizinat behrnus, war, p. p., ahtri modinat šehhluma juhtas, bet tās tišpat ahtri isdseest, kā bij radušchās. Tas tapeħj tā ir, ka šchis juhtas bij pahraģri eepotetas, ka tās nebalstijās us to, kas behrnos ir tas pimatnejais, galwenaais, zentralais — us fillas intereses un mihtlestibas. Winas tā šakot zitu iģjustas, itin kā zitu „isdomatas“ behrneem bij pašneegtas kā kaut kas gataws. Bet wiš tas, kas naw organiģki isaudģis is pašča dwehseles peedsihwojumeem, ir bes wehtibas un newar pastahwet. Manā preekschā ir lašama grahmata, šastahdita preeksch jemako klasu skolneekeem, šastahdita no wislabako rakšneeku apzerejumeem, stahsteem un dsejoleem. Gandrihs katram gabalam ir leela mahšlineeģiģla waj eliģka wehtiba. Lašamās grahmatas šastahditajs ir isģahģis is pašcheem labakeem motiweem — modinat behrnos humanas juhtas un domas, šehhlumu pret nabageem, pašeminateem un apwainoteem — un winam

ir pilnigi taisniba, kad winsch preekschwahrdâ saka: schahdas juhtas un teeksmes behrnos newar modinat zaur abstraktas morales spredikofschanu, bet tās war isaugt tikai sem spilgateem, stipreem eespaideem un dwehseles pahrdsihwojumeem. Tahdus war sinamā mehrā dot leela un ihsta dseja, kura pildita ihstas zilwejibas gara. Grahmatā atrodom dauds teescham leelas un ihstas dsejas. Bet, neekatotees us wisa krahjuma leelo wehrtibu, jafaka, ka wina fastahditajs tomehr ir nepareisi darijis, ka naw rehkinajees ar behrnu dabu, ar behrnu dwehseles wisihstakām teeksmem. Winsch pawisam naw domajis par to, ka behrni tatschu ir un paleef „preeziga tautina.“ Un tapeh3 neprot runat winu walodā.

Tahdi pa leelakai datai ir lasamo gabalu wirsraaksti: Slimā meitene. Mirstofschā mahte. Pee mahtes kapa. Tehws un slimā meitina swehtku wakarā. Weztehwa nahwe. Bahrenitsakrobats. Bes pajumta. Semneeku behrni seemā. Behrna laps. Jaunas atraitnes schehlabas. Bahrenites ašaras. Nabaga zelineeka dseefma. Ormana sehtas par miruscho seewu. Zelineeks sneega puteni. Ubaga rudens. Dehls aiseet saldatos u. t. t. Tahda lasamu gabalu wisleelatā data. Jautra, preeziga gandrihs itin nefa naw. Ta leela kthuda, tas wisai behdigs pahpratumš.

Buhtu sinams nepareisi apgalwot, itin kâ par tahdām nopeetnām leetam ar behrneem nemas nebuhtu jarunā. Kâ dsihwē, tā ari dsejā wineem war un wajaga rahdit ari nopeetno, behdigo un tumšcho: netaisnibu, nabadsibu, neschehlibu un nahwi. Bet ja mehs behrneem schahdas ainas rahdisim pahraf agri, pahraf dauds un beeschi, un ja ar tahdām winus eepafihstinasim dsejā agraf; nekā wini tās buhs redsejuschi dsihwē, mehs wisa winu attihstibā waram radit swagu luksumu. Beeschī tas behrnos modina sawadu uspuhstu, nedabisku nopeetnibu, swaribu un nepateesibu, neihstenibu sawu juhtu isteikmē, beeschi atkal winus nomah3, nospeesch, dod winu fantasijai un domam slimigi druhmu wirseenu, nahwē behrnischko naiwitati, posta winu swaigo dsihwes preeku. Eaime tad wehl ta, ka jautrā behrna daba lehti teef galā ar scho druhmumu, uswar to, un ka eedsimtā dabiskā jautriba tomehr iszelas un paleef.

Bet ja tahdā kahrtā sewischkas breefmas behrnu pfichei ari nedraudetu, tad jafaka, ka wehlamu, labo resultatū ari newar buht, jo wisas tahdas druhmas un breefmitas dsihwes ainas nekad nespehs stipri waldsinat behrnu interefi, modinat winos mihlestibu un interefi preeksch dsihwes un zilwekeem. Kabas, humanas juhtas, schehlums preeksch zeetejeem, baigas swehtas schaufmas nahwes preekschā — wiss tas rodas lehnām, nodibinas ilgā attihstibas prozesā, isaug wispirms it personigeem dsiteem peedsihwojumeem. Scheit dsihwei preekschā steigtees — ir no launa. Grahmatai, ko behrneem dod rokā, naw

ma hffligi j a p a h r w e i d o behrnu psiche, bet d a b i f f i j a i s w e i d o, isejot no winas teescheem, ihsteem satureem un no winâ walDOScheem motiweem un noffanam. Un mihta un dahrga behrneem taps wispirms ta grahmata, un turpinâs un flaidros winu dwehseles dsihwes attihstibu ta, kas runâ par behrneem tuwâm, mihtâm un dahrgâm leetam, kurâs walda spirgts gars, ihsts un swaigs dsihwes preeks.

„Modinat behrnos jautribas un dsihwes preeka noffanas — tas ir wijs. Preeziga behrna firds weegli un labpraht usnem wijsu labo. Un ari strahdat behrneem weeglaß jautrâ garastahwofli. Nospeesti, noguruschi, saihguschî behrni slikti strahdâ, wineem darbs neweijas, eet gaußi, wini ar to nejaudâ tißt galâ. Preeks un jautriba, tas ir tas a r f l s, ar kuru jausar behrnu dwehseles lauks, lai winâ waretu augt wijs labais un flaißtâis“.

Tâ saka augscham minetais wahzu pedagogs Scharelmans.

Ji schi pedagoga raksteem, kuros winsch brihscheem dod itin kâ sawas darbības protokolus, mehs waram redset, ka winsch schahndus sawus prinzipus iswed praßfê. Ar weenu tahdu wisai interesantu mehginajumu es scheid gribetu eepasihstinat lasitajus. P a s t a h s t i t k a u t k o i s d s i h w â s p e d a g o g i k â s p r a f f e s t a h d o s j a u t a j u m o s d a u d s t r e i s i r s w a r i g a l u n d e r i g a l, n e k â p a r w i n e e m p l a f c h i t e o r e t i s e t.

Scharelmans ir isdewis grahmatu, kuru ir farakstijuschas un ilustrejuschas wina masâs skolneezes.*) Schi grahmata ir wisai nopeetna un sistematiska, bet reise ari wisai preeziga klases darba rezultats, un war kalpot kâ loti spilgts peemehrs un peerahdijums, ka mineteem pedagoga wahrdeem pilniga taisniba, proti, ka wislabakâs stundas ir tās, kurâs pee wisnopeetnakâ un dedsigakâ darba behrni wiswairal smejas.

Scho darbu, kas prasija leelas isturibas un pazeetibas, wareja labi isdarit galwenâ kahrtâ tapehç, ka pats preekschmets behrnus leelâ mehrâ intereseja un tad tapehç, ka skolotajs pa wisu darba laiku behrnos prata modinat un ußturet tahdas noffanas, ka wineem darbs islikâs til weegls un flaißt kâ rotata.

Par wisu to, un par schahda darba mehrkeem un isnahkumeem Scharelmans runâ grahmatinas preekschwahrâ, nebuht neusstahdot sawu darbu ziteem par paraugu (pedagogikâ aßla pakaldarischana tâpat ir no launa, kâ mahßlâ), bet tikai grihedams rahdit, ka preezigs prahts un jautriba netikween nekawê nopeetni strahdat, bet taisni otradi, israhdas par swarigu eerosinataju spehku preeksch ihsta radischanas darba.

Euhl, kâ winsch stahsta:

„Weenâ baltâ rihâ (tas bij junija mehnesi, weenâ pirmdeenâ) es eenahzu klase un eeraudsiju behrnus, kâ parasti, stahwam kopâ neleelos pulzinos un dsihwi un jautri tehrsejam.

*) Der Geburtstag. Idota pee Jansena, Hamburgâ.

„Nu, juhs nu atkal wisi kopā,” tā es eesahku sawu farunu ar teem. Pehz jautras behrnu atbildes weena no wismasakām meitenem peenahja pee manis kļaut un teiza: „Bet es wakar wehlu, wehlu aīsgahju gulei”. „Tā? Kā tad tas nahja?” „Es biju pee sawas draudsenes, mehš swinejām winas dšimumdeenu. Tad til bij jauki: mehš wisu deenu bijām kopā, dšeedajām un spēhlejām un dahršā, lapenē schofoladi dšehram.” Te peenahja kļaut wehl zitas meitenes, kas ari tur bij bijušas un šahka stahstit, kā winas scho deenu noswinejušas. Es scho to eejautajos un luhkoju šarunai pamasam dot wairak wispahrigu raksturu, lai ari ziti behrni winā waretu nemt dalību. Šahkām runat par dšimumdeenu swineschanu wispahrigi, un man nahjās dširdet daudš mihtu un asprahstīgu peesihmju un nostahstu par scho tematu. Katrai gribejās pastahstit kaut ko interesantu. Behrni leelā puhli ap mani stahwot runaja un stahstija bes gala. Lai reis nobeigtu šarunu, es beidsot teizu tā: „Behrni! Es tā waj tā newaru wisa noklausitees, ko katra no jums stahsta, tapehz ejat tagad wisi us sawām weetam un usraksttat man wisu to, ko wehl gribetu man pasajit.”

Mani wahrdi behrnos šazehla leelu lihgsimibu un wisi dewās us sawām weetam un panehma sawas tapeles.

„Tani laika, kad behrni gatawojās us rakstischanu, man galwā uspluhda tahdas domas: mani behrni par lihdsīgu tematu raksta ne pirmo reisi un, kā leekas, tee ari schodeen ar preeku strahdās. Bet weenu leetu es gribetu finat, weenu jaunu mehginajumu ar behrneem gribetu idarit: gribetos redset waj mana klase ir spēhjiga iswest lihdsī galam tahdu darbu, preeksch kura wajadsīga ne weena stunda, bet warbuht nedela, waj diwas, waj pat warbuht wewels mehnesis? Waj wini nenogurs, waj nepahrees winu interese preeksch leetas, waj wineem buhs deesgan isturibas til ilgu laiku kawetees pee weena temata?”

„Nu, pamehginasim! Redsesim, waj man isdosees pahrspeht behrnu isklaidību un pastahwigas pahrmainas šahri, waj es spēhschu winu usmanību wehrst us weenu paschu stingri noteiktu usdewumu un preeksch wina isweschanas konzentret wīsus winu spēhsus, lai tee teeschi wiršitos us staidri nosprausto mehrti?”

„Un nu es atkal peegreesos klasei un itkā nejauschi, isteizu domas, ka par dšimumdeenas swineschanu pateesibā war til daudš šajit, ka weenā deenā wisu usraksttat nemas newar un ka buhtu labi, ja schodeen usraksttit tikai pirmo nodatu, riht otro, pariht trescho u. t. t.

„Nu no wīsam pusēm nahja wīfadi preekschlikumi un padomi. Un galu galā mehš nospreedām katru deenu raksttat weenu nodatu. Pirmo nodatu nospreedām nosaukt tā: „Kā wina no rihta pamodās”. Isdomajām metenes wahrdu, nokrustijām winu par Elfridi. Es us seenas tapeles usraksttiju

pirmās nodalas wirtsrakstu, un lai behrneem weeglaß buhtu eesahft, es pirmo teikumumu pats wineem pasaziju preekschâ: „Saulē pašchlaiß bij uslehfusi. Klusstinam atwehrâs gulamâs istabas durwis un.....“ nu, tagad rakstat pašchi tahlat!

„Behrni ar leelako preeku sahka strahdat. Uepagahja pat diwas minutes un daschas meitenes uszehlâs, kâ tas pee mums eerasts un luhdsâs lai winâm attautu islasti „loti skaisstu weetu“. Un nu isbrihdi weena otra meitene lasija preekschâ sawus teikumus, pee kam es wislabakos no teem stenografiski eerastiju sawâ kabatas grahmatâ. Beidsot, kad man likâs, ka jau deesgan dauds materiala safrahjees, es pasinoju: „Tu, tagad deesgan! Tagad preekschâ pirmâs nodalas ussimefim glesnu!“

„Ar wehl jo leelaku entusiasmumu behrni stahjâs pee darba. Pehz neilga laika klase bij pagatawoti kahdi 50 simejumi, no kureem leelakâ dala stahdija preekschâ to, kâ mahte nah! Elfridi modinat.

„Kad wisi simejumi bij gatawi, es tos wisus isflatiju zauri un atradu, ka weenai meitenei loti labas bij isdewuschâs portjeras preekschâ durwim, otra bij ussimejusi leelisku masgajamo blodu, treschâ warenu gultu, wehl zita bij ussimejusi skaisstu, tuklu, apatu un swarigu mammu.“ Es wisu to atkal eerastiju sawâ kabatas grahmatâ, atsimmedams, kahdas simejuma dalas wislabak isdewuschâs un kas tās ussimejis.

„Stundas beigâs wisi behrni sawus simejumus uslika us katedri. Tad es panehmu leelu lapu balta papira un us wina behrni ussimeja to, kas kuram wislabak bij isdewees: weena meitene — gultu, otra — masgajamo blodu, treschâ — mammu u. t. t, tã kã galu galã isnahja weena weeniga bilde, kurã eetilpa wifs tas labakais, ko klase bij radijusi. Tahdã fahrtã mehš diwu nedelu laikã fastahdijâm wefelu grahmatu ar ilustrazijam, kura fastahdita kolektiwã darbã no manâm 9—10 gadus wežâm meitenem.

„Pats par fewi saprotams, ka wifs, ko behrni sahsumã bij usrakstijuschi, bij pilns gramatisku un ortografisku kluhdu. Bet es usrakstiju tikai to, ko un kã biju d s i r d e j i s, un muhsu grahmatina ir nodrukata bes kluhdam. Man tas wifã muhsu darbã ari wismasa! intereseja un es ar nodomu behrneem teizu tã: „Jums pašchlaiß naw wajadsigs rakstit skaisiti un bes kluhdam, juhs par to tagad nemas nedomajat. Rakstat ahtri un domajat weenigi par to, ko gribat pastahstit“. Zitadi ari nemas newar buht. Behrni wehl masa! nekã peeanguschee war reijē kalpot diweem kungeem. Kad no wineem prasa, lai tee rakstiti glihti un bes kluhdam, tad wizu usmaniba un energija ir wehrsta weenigi us scho ahrejo pusi, pee kam eekschigais šaturs teel masa! eewehrots (Preekschâ peeradinašanas glihti un bes kluhdam rakstit ir noteizamas spezielas stundas).

„Mans darbs pastahweja eelsh ta, ka es is wisa usrakstita iswehleju wisinteressantako un spilgtafo un to apweenoju weenlaidu tekstā. Tapeh; ka muhsu stahstā nemas nebij ta, ko waretu nosaukt par stahsta fabulu, tad nebij no wisai leela swara, kahdā kahrtibā teikumus saweenot sawā starpā. Wareja winus gan tā, gan ari zitadi saistit. Muhsu apraksta wehrtibas neatkarajās no wina kompozīcijas, bet no latra teikuma fonkretā šatura.

„Tas pats sakams par sīhmejumeem. Ari te es iswehleju to wislabako un fewisshkos gabalus un dalas apweenoju par weenu fewi noslehgtu glesnu. Pats es gandrihs itin nefa nepeeliku klast un ari tīfai tad, kad behrni paschi luhdša un taisija kahdus aistahdijumus.

„Tā tad war sajit, ka grahmata ir usstatama par skolotaja un skolneeku kolektiwa darba rezultatu.

„Darbā wisi behrni peedatijās ar wisleelako interesi, wisi, bes weena weeniga isnehmuma. Es winus wisus kā dsihwas redsu sawā preekshā, redsu winu lihgsimās sejas un entusiasmū, ar kahdu wini ikreis stahjās klast pee jaunās nodalas usrakstishanas. Darba widū meitenes ikbrihdi zehlās kahjās, ar nepazeeetibu gaididamas ta azumirkla, kad tam buhs atlauts lasit preekshā sawus teikumus. Ari sīhmeschanā wisi nehma dsihwu dalibu un daudsi strahdaja ihstā fajuhsimā. Tas redsams no ta, ka man bij eesneegti wairaf kā 150 sīhmejumi us papira, nemas nekaitot sīhmejumus us tapeles, furu bij masakais reises trihs wairaf.

„Kas grib redset, zif produktiwi behrni speh; strahdat, tam dodu padomu isdarit kaut kahdu lihdsigu mehginajumu.

„Ar kahdu preeku un reise ar kahdu dsitu nopeetnibu behrni strahdaja! Kā wini sawu preeku wisadi isteiza paschā darbā! Zif wisi bij apmeerinati, kad peh; nodalas beigshanas wisi redseja darba rezultatu un dabuja spilgtu eespaidu no kopejā darbā!

„Zif swarigs un wehrtigs ir tahds preezigs darbs, ufturets un weiginats no kopejas neatshahbstofshas intereses!

„Zif daudstreif gadijās, ka paschā leelā darbā usreis kaut kahda meitene uslehza kahjās un leelakā lihgsimibā skani eesauzās: „Bet tad es nu isdomaju kaut ko skaisstu, tad es tīf isdomaju!“ Un no leela preeziga usbudinajuma par sawu laimigo ideju gandrihs nejaudaja tahlaf rakstīt.

„Wifas winas es redsu kā dsihwas sawā preekshā, wifas shis masinās rakstneezes redsu, kā winu astinas deg un kā urbtin eurbjas tapelē waj papirā, kā winu spalwas tā ween strej, rokas dreb usbudinajumā no leelas domu uspluhsmas, ar furām gruhti tīf galā: Daschas meitenes nekahdi newar un newar meerigi noschdet us weetas. Tā ween wijas un lokas, un flusu smejotees zitām eelshukst aufi, ko winas atkal isdomajushas. Un to paschu nowehroju pee sīhmeschanas.

„Ja kahds grib redset, zif behrni spehjar wisu sawu buhtibu nodotees darbam un winā nogremdetees, lai tas pasfatas, kas noteef klasē, kad behrneem atkautj sīhmet ko un kà katrs grib.

„Muhfu grahmatas nosihme, protams, nepastahw winas absolūtā mahkslineeziskā wehrtibā, bet galwenā kahrtā paschā darba prozesā, kurā iszehlās un wingrinajās behrnu garigās spehjas. Ne rezultats ir galwenā leeta, bet pats darba prozefs un tas, ko tas behrnos modinaja.

„Es nebuht neturu par wehlamu lihdsigā darbā behrnos weenpusigi attihstīt tikai mahkslineeziskās spehjas, un pats par sewi saprotams, ka skolas usdewums nekād newar buht sagatawot un islaišt dsihwē gatawus mahkslineefus un rakstneefus. Bet sīhmet un rakstīt klasē ir loti weenfahrscha un weegla leeta, preeksch tam naw wajadsigs nekahds sewischks aparats, nekahdas sewischks sagatawoschanās un sīhmet un rakstīt war kurā katrā laikā un weelā. Behrnu radischanas spehjas, sinams, jaattihsta daschdaschados arodos un tas ir isdarams daschdaschadeem lihdselkeem.

„Muhfu skola pateesibā lihds schim naw bijusi nefas zits, kà eestahde, kurā mahzjas. Mahkones skolā galwenā kahrtā daris radoschu darbu. Galwenā leeta naw — dauds sinat, bet prast ko taisit, zelt, weidot, tehlot, radit. Sinaschanas ir wajadsigas, bet tikai preeksch tam, lai aktiwi waretu nemt dalibu dsihwē, lai waretu dsihwi wirsit us preekschu un radit no jauna. Zilweks, kas jau no paschas masotnes buhs wingrinajis un attihstijis sawas radischanas spehjas, weenalga kahdā arodā, wehlat pawisam zitadi stahfees klaht pee saweem usdewumeem, drosnes pilns, paschapsnigs, wihtschkigs, gudrs un stivrs, un us wisu, kas dsihwē ir, skatisees ar zitām azim, ar dsifu interesi un lihdsjuhtibu.

„Muhfu grahmata grib rahdit, kahdas stipras radischanas energijas gulditas behrna garā. Tās jamodina, jaisjel. Jaunā skola nebuht negrib smaga darba weelā list weeglu rotatu, kà tas dascham waretu isliktees. Es apgalwoju, ka tas darbs, kura isnahkums ir muhfu grahmataina, ir pats ihstais un zaur un zauri nopeetns darbs. Pehz manām domam tee darbi, kahdus lihds schim skolas behrneem usdewa, ir dauds neezigaki, nekā mans usdewums. Lihds schim no behrneem galu galā tikai prasija, lai tee usmanigi klausitos, ko saka un ko isskaidro skolotajs, lai tee sīhmetu tā, kà sīhmē skolotajs, rakstītu tā, kà winsch u. t. t., kà kà behrni arween eet pa zeleem, furus atraduschī un pa kureem jau gahjuschi ziti. Mehjs, jaunee pedagogi, prasam un wehlamees, lai behrni wisur un arweenu paschi mekletu un atraftu sawus zefus...”

Tagad daschus wahrds par paschu grahmatinu.

Man wairakkahrt ir nahzees dsirdet par winu tahdu spreedumu, ka winā neefot „neka fewischka“.

Teescham, leela efekta wina netaisa, brihnumu nekahdu winā naw. Bet te man eenahl prahtā, ka weentreis Tschekows slaweja kahdu skolneeka „domrakstu“ par juhru, kursch pastahweja tikai no trim wahrdeem: j u h r a b i j a l e e l a. Zilwekam, kas naw weenkahršchs sawā darbā un kas mihl ahriugu efektu, labaf gan patiktos „Krahzoschjas bangas“ un „putošchi wiini“ un „swina padebeschi“, bet dsejneekam newar nepatikt taifni schi leelā weenkahršchiba, kur naw itin neweena leela wahrдина, un kur pateesibā ir isteikts tas wisfwarigatais, pats galwenais, tas, kas katru, kas juhras preekščā stahw, wisstiprak aishrahbj — juhras grandiosums.

Tas, kas mihl wišu dabisko, weenkahršcho un ihsto, tam taifni schi weenkahrščā, behrnischti naiwā un jautrā waloda patikts. Winā naw ne masakās islikschanās, ne kaut kas naw sazits ahriuga efekta dehl, naw neweena wahrдина, neweena teifuma, kas buhtu nemts is grahmatas, itin nefas winā wispahre neatgahdina grahmatu, wifs ir behrnu paschu walodā, ne islasitā, ne preekščā sazitā, bet tahdā, kahdā behrni runā mahjās, kad wini ir weeni paschi sawā starpā. Tikai tas, kas ir poets sawā dwehsele un kas ir behrnu draugs, šapratischis walodas škaistumu. Tahds nefazis, ka winā naw „neka fewischka“, bet winsch, lasot scho weenkahršcho stahstinu, jutis ihstu preeku un garigu baudu. Te daschi peemehri:

„Kad pulkstens nosita trihs, tad mahte teiza Elfridei: „Esim tagad dahrsā un sarikhlosim lapeni — drihs atnahks tawas draudsenas.“ Winas aishghja. Mahte lapenes galdu apklahja ar tihru galdautu. Elfrida isslauzija sarinus un lapas, kas bij us grihdas. Tad mahte teiza: „Ej, meitin, atnes lupatu, es wehl noslauzischu frehslus.“

„Lapene bij sala, sala. Onkuls Tedijs bij nopirzis raibus karodsinus un papira sudmalinas un wisu peesita pee lapenes stabeem. Mahte atnesa traufus, lai behrni lapenē waretu dsert peenu. Elfrida atnesa sawu torti, uslika us galdā un winai apkahrt nolika leelu wainagu.

„Bet, maht, kapeh3 tad tu atnesi sešchas tases? weena ir leela,“ sazija Elfrida: — „waj tad tu pati peena nedferš?“ Jautaja mahte. „Wai Deewin, eekleedsās smeedamās Elfrida: — es pati fewis nemas nebiju slaitijusi!“

„Tad mahte torti sagreesa masos gabalinos, bet onkuls Tedijs pee lapenes greesteem pakahra leelu raibu papira lukturi. Wifs nu bij gataws.“

Tahdā weidā, tahdā šilā sarakšits wifs stahsts. Sihmejumi tikpat weenkahršchi, kā waloda, un ussihmeti ir protams

gluschi behrnischki, ar pawisam primitiwu technika. Krahsas wifas, sinams, spilgtas. Wiswairak sila, farkana un dseltena. Onkuls Tedijs wifs sils, mahte wifa spilgti dseltena. Ar gaischam, spilgtam krahsam behrni arweenu faista wifu, kas wineem patihl, ko wini mihl (mahti, onkuli, sirdsinu, lelli). Wifu to wini krahsa swaigās, sulainās krahsās*).

Muhsu grahmatinā no wifa dwešč preti swaigās behrnu preeks un sirsniiba. Wifs ir teescham taisits ar „sirsniibu,” ar mihslestibu. Mihslot ir ussihmēta katra pukite, katra tasite, galds, galdauts, afazijas ap lapeni, gardines, kuhka, un dahwanas, pukēs us ložu dehlisheem. Preezigi behrni to wifu ir sihmejuschi, un wifs modina preeku. Skatotees schinis sihmejumos, lasot scho weenkahrsko aprakstu, tu redsi sawā preekschā behrnu smejoschās azis, dsirdi winu lihgsmos smeeklus. Un pats tu smejs, un pascham tew top lihgsmi ap sirdi. Jtin kà tu pats buhtu aizinats zeemā us behrnu swehrskeem, un pats nu eš behrns un rotalajeēs un tehršē un smejeēs teem flaneem, sirsniigeem smeekleem, kahdeem mehš peeauguschee, gudree, mahžitee wihi — at Deews! — til reti smejamees!

Un teescham, newari nenopreezateēs, gahrđi nepasmeeteēs. Paskateēs ween tilai us wareno resno onkuli Tediju! Kas tas par joku Peteri! Jasmejas ir, tiklihdš tu winu eerangi, kà winsch eenahł pa durwim, ar masu aissainiti rokā, apalsch, tukls, omuligs. Us wina gihmija lasams, ka winam pilna galwa niku. Jau preekschistabā winsch tā zepuri sew usmauzis pahř azim un auzim, ka Elfrida wina nepasina agral, kamehr winsch pats nesahka smeeteēs. Pakirzinajis Elfridi, winsch tai eedahwinaja masu pakinu. Wina to attaisija un eeraudšija gabalinu torša un diwus masus gabalinus akmenogles. Wina skani eefmejhās, jo wina labi pasina sawu onkuli un sinaja, ka winsch newar buht bes nikeem. Un nu ari israhđijās, ka tas nemas nebij toršs, bet masa kasite, kas pehz torša isskatijās un kad winu attaisija, tad winā eekschā bij masa gumijas lellite.

Onkuls Tedijs wifu laiku nododas ar behrneem, smejas, dseed, skraida, pušhlo lapeni un uswed rotalas.

Un wifu laiku domā tilai us wišadeem nikeem.

„Bij tur sunits — lasam muhsu aprakstā — winu sauza par Schuliku. Kad wif behrni jau sehdeja pee galda, usreis onkuls Tedijs eesauzās: „Schulik, Schulik!” Sunits peestrehja winam klahť, onkuls ar winu eegahja Elfridas istabā, apwilka tam mugurā wezus swahrkus, uslika galwā zepuri un aisnesa suni us lapeni.

* Manā preekschā ir kahds masas meitenes sihmejums, kas stabda preekschā zilweku ar isplehšām garām, garām rokam. Wifs winsch krahsots spilgti farkanā krahsā. Uš jantajumu: „Kapehz winam til garas rolas?” meitene atbild: „Winsch ir loti preezigs. Winsch brauz us sawām kahšam. Tas ir mans onkuls.” „Bet kapehz winsch wifs ir tahds farkans?” — „Kapehz, ka es winu loti mihslu.”

„Schuliks eelehja lapenē un behrni breefmigi nobijās. Schuliks israhdijsa wišadus kumedinus: gahja uš diwām kahjam, peegahja katram klaht, ar katru apšweiginajās. Onkuls Tedijs winam eedewa ņpeeki, lika to turet tā plinti un tad eedewa ņaulesfargu. Tad Schuliku noņehdinajis krehslā, onkuls Tedijs winu ušaijinaja, lai winņch kaut ko paņtahņtot, un Schuliks, wiņeem par leelu preeku, ņlani ņahla reet.

„Eedewa winam kurwiti, kuru tas meerigi tureja ar weenu kahju, meitenes kurwiti ņalika puņes un tad eelika leelu pihragu, Schulikam par algu, ka tas bijis tiņ paņlausigs.

„Dehņ ņchi joka uņtreiņ wiņi aptikās, ka naw Elfridas. Sāji pa to laiku bij pahrgkehrbusees un eenahja garās, plaņchās mahņtes drehbēs, ar aubi galwā, ar brillēm un ar kurwiti rokās. Atkal bij par ko preezatees un ņmeetees.

„Tā behrni nodņihwoja jautribā un weenos ņmeeklos wiņu pehņpusdeenu, lihds paņcham wakaram. Kad paehda wakarinas, bij jau tumschs un wiņi ņahla poņtees uš mahjam. Mahņte katrai meitenei eedewa pa maņam papira lukturim, ar kureem behrni papreekņch tā ņwinigā proņeņijā apgahja apfahrt ap lapeni. Reņnais, omuligais onkuls Tedijs gahja wiņeem eepreekņch un dņeedaja:

Saule, mehneņs, ņwaigsnites,
mihlas, maņas ņkukites!
Bij mums dauds ko ņkreet un ņmeet,
bet laiņs nu wiņeem mahjās eet!

„Tad atkal wiņi ņmehjās, bet Reņija, ņas tiņ labi prata dņeedat un ņkolā par dņeedaņchānu arweenu dabuja tos labakos numurus, eesauzās: „Bet tagad ušdņeedaņim to dņeefminu, kuru mums eemahjija ņharelmana kungs!”

„Ja, ja, dņeedaņim, dņeedaņim!” — eesauzās wiņi, noņtahjās rinki un dņeedaja.

„Tad ņahla atwaditees. Elfrida ņawas draudņenes wehl kahdu gabalinu pawadija un tad, wehņjinot lakatinu, wiņām wehl uņņauza: „Ar labu nahti, ar labu nahti, wiņām ņlaiņtus ņapnus!”

„Tew ar', tew ar'!” ņauza meitenes un aiņņkrehja.

Grahmatas pehdejā lapaspuņē ir uņņihmets, tā behrni aiņeet, ar lukturisheem rokās, no kureem iņeet leeli dņelteni ņtari, tā no kineeņchu ņaules, bet uš werandas ņtahw Elfrida, winas mahņte un leelikņkais onkuls Tedijs un wehņjina ar lakatineem.

* * *

„ņchos ņihmejumus un ņcho aprakņtu, — ņaka ņharelmans, — ņaņtahdijsa maņas meitenes, pee kam man obligatorishe ņkolas uņdewumi atlahwa ņchim darbam ņeedot tiņkai nedauds laika, tā,

wiſa zita ſtarpā. Kas buhtu, ja ar behrneem wiſu laiſu, no paſčas pirmās ſkolas deenas ſahlot, lihds ſkolas beigam, wiſās ſtundās weſtu ſchahdu nopeetni — preezigu darbu!

„Kas buhtu, ja man paſcham buhtu atlauts ar ſchim paſcham meitenem weſelus 8 gadus tā ſtrahdat! Kas tas buhtu par radifchanas preefu, kà behrni garigi angtu, ſahdi kreetni, darbīgi, ſahdi droſchi un gudri, paſchapsinigi zilweki no wineem iſnahktu!

„Kur ween lai wini neeetu, pee ka ween nekertos, wiſur, ſatrā arodā wini buhtu patſahwigi, augligi darbineeſi, wiſur raditu ſo jaunu, wiſur dſihwi atjaunotu!

„Un kà tahdi zilweki tagad wjadſigi!“

Skaistums reiz dīvē māks.
Jāle

